

Å etterprøve Wikipedia – kildekritiske muligheter for brukerne.

Jimi Thaulé, Høgskolen i Oslo og Akershus

Innledning

Det er nok ingen stor overdrivelse å si at Wikipedia i dag utgjør et svært viktig oppslagsverk, og at det i fremtiden bare vil bli viktigere. Wikipedias styrke ligger i at det lett kan oppdateres, utvides og at det bygger på et stort kollektivt potensiale i brukergruppen. Samtidig er det flere problemer knyttet til etterprøvbarehet. Den sammensatte brukergruppen har nok svært varierende kunnskaper og ferdigheter innen det å holde en viss faglig standard, hvorav bruk av referanser er et viktig element.

Fremveksten av digitale, ikke-statiske, kollektive oppslagsverk som Wikipedia er et vesentlig moment når man skal planlegge for fremtidens forskning og skolevesen. Økt tilgang på kilder, både eldre og nyere er et annet, som igjen påvirker det første gjennom å skaffe tilgang på kilder til amatører og entusiaster. I tillegg er det enklere enn noensinne tidligere å nå ut med sine meninger og originale tekster. (Blogger, Youtube, streamingtjenester, MOOCs, sosiale medier osv.)

Dette reflekteres i studiehverdagen, hvor digital kildebruk har bidratt til å «presse» frem mer undervisning i kildebruk og kildekritikk. Bruk av litteraturlister, presise kildehenvisninger og evnen til å vurdere kilder gjør at man også må stille krav til tekster man bruker som kilder. Blant annet ser vi dette reflektert i *Læreplan for historie- og filosofi* (UDIR 2006), og i tilknytning til kvalifikasjonsrammeverket for høyere utdanning (Regjeringen.no 2009). Begge disse legger vekt på evnen til å kritisk evaluere informasjon, evnen til å sanke inn informasjon og ferdigheter innen generell kildekritikk.

I kildekritisk sammenheng er etterrettelighet et vesentlig spørsmål, og om man skal vurdere hvor godt Wikipedia generelt egner seg som kilde til god informasjon – spesielt i skolesammenheng, er det viktig å granske hvor etterrettelig informasjonen man finner der er.

Artikkelen kommer ikke til å berøre i hvilken grad informasjonen man finner på bokmålseversjonen av Wikipedia er god eller ikke, bare i hvilken grad den kan etterprøves gjennom bruk referanser.

Metode og Resultater

En enkel måte å måle dette på er å samle inn statistikk over hvor mange referanser artiklene gjennomsnittlig har. Samtidig er det viktig å ta høyde for at noen artikler er mer dagsaktuelle og har større behov for referanser enn andre. Derfor ble det samlet inn to forskjellige statistikker.

Den første tok for seg et tilfeldig utvalg på 200 artikler (generert gjennom å trykke på «tilfeldig side»-lenken.) Av disse hadde 54 referanser, og snittet på antall referanser ble 0,815 referanser pr artikkel.

Den andre statistikken ble samlet inn ved å sjekke 50 artikler med et innhold som antagelig enten engasjerer sterkt, engasjerer mange, dekker et kontroversielt tema eller på andre måter logisk sett burde fordre et stort antall referanser. Utvalget ble bestemt på bakgrunn av nyhetsaktualitet, kontroversielle politiske temaer og i noen tilfeller kjendiser med stor følgereskare. For disse 50 sidene ble tallene vesentlig annerledes. Nesten alle sidene hadde referanser (43) og snittantallet referanser pr artikkel var 29,42.

Av de litt over 405.000 innholdssidene på bokmåls-Wikipedia er det usikkert om en tilfeldig generert statistikk samlet inn på grunnlag av 200 av dem yter et rettferdig bilde av kvaliteten på Wikipedia i sin helhet. Derfor ble også det andre utvalget samlet inn, fordi mange av sidene i det tilfeldige utvalget er av liten allmenn interesse og ytterst begrenset aktualitet. Selv om målet ikke var å oppnå fullstendig representativitet, men snarere å se en tendens, ble det åpenbart at begge innsamlingsmetodene var nødvendige for å oppnå et mer komplett bilde.

Det ble også gjort kvalitative vurderinger av referansene i enkelte artikler, mer eller mindre tilfeldig. Resultatene viser at det er liten sammenheng mellom lengden på artiklene og antallet referanser. Det er også i flere tilfeller ganske slett kildearbeid som ligger bak referansene.

Artikkelen om Fascisme inneholder, i mars 2015, eksempelvis tre referanser, hvorav en feilstaver tittel på verket, den andre feilstaver forfatternavnet og den tredje er et verk fra 1938. To av de tre verkene er også av liten generell betydning for feltet. I artikkelen om den Kalde Krigen er det likeledes lange passasjer som burde vært kildebelagt som ikke har noen form for henvisninger. At artikkelen totalt sett har 11 referanser tilslører dermed at kildebruken også her er rimelig slett, til tross for at de oppgitte kildene er mer relevante for feltet enn det man finner i artikkelen om Fascisme. Også i artikkelen om Israel, med sine 273 referanser er det flere påstander som burde vært kildebelagt som ikke er det. Det er flere artikler som har samme problemer som disse tre blant de femti utvalgte artiklene, men det ble ikke gjort en fullstendig kvalitativ gjennomgang av disse, siden dette ville vært svært tidkrevende.

Dette er funn som igjen støttes av en artikkel fra Brendan Luyt og Daniel Tan (2010). Luyt og Tan gikk gjennom et antall utvalgte artikler på engelskspråklig Wikipedia og gransket referansene der. De beskriver resultatet som «dismal» fordi «Not only are many claims not verified through citations, those that are suffer from the choice of references used.» (Luyt og Tan 2010 s. 715) Når dette dermed later til å være et fenomen uavhengig av språkplattformen er det sannsynlig at årsaken ligger i at Wikipedias innhold i stor grad genereres av entusiaster og amatører som ikke har tilstrekkelig trening eller bevissthet knyttet til kildebruk og -kritikk.

Samtidig peker Luyt og Tan på at Wikipedias kollektive natur gjør det til et mer robust oppslagsverk fordi man kan spore endringer og utfordre påstander direkte. Dette betyr ikke at det blir lettere å verifisere påstander, men at det blir lettere å utfordre feilaktige eller kontroversielle påstander. Som eksempel trekker de frem hvordan amerikanske myndigheters manipulasjon av Wikipedia ble oppdaget og utfordret. (Luyt og Tan 2010 s. 715-716) På den annen side skal man ikke underkjenne at dette systemet kan gjøre det vanskeligere å få gjennomslag for endringer som utfordrer konsensus også der hvor konsensus holder fast ved tilbakeviste teorier.

Analyse

At forskjellen på de to gjennomsnittene i utvalgene er såpass radikal som den er tyder på at Wikipedia er sterkere på områder som vekker engasjement eller er spesielt dagsaktuelle, men det viser seg videre at det kan være ganske tilfeldig hvor god kildebruken i en spesifikk artikkel er.

En vesentlig utfordring for Wikipedia og lignende verk er at tilgangen til god informasjon ikke er jevnt fordelt i samfunnet. I Luyt og Tans studie var 94,97 prosent av alle de oppgitte referansene til onlineresurser hentet fra gratisressurser. Samtidig er et stort antall digitale kilder, spesielt forskningsdata, ikke gratis tilgjengelig (Luyt og Tan 2010). Økonomiske interesser medfører at amatører og entusiaster uten faglig bakgrunn ikke har like god mulighet til hverken å sjekke eller tilegne seg relevant informasjon som fagpersoner. Dette er et godt argument både for mer Open Access-publisering og for bredere rekruttering av fagpersoner som skribenter på Wikipedia.

Etter alt å dømme er ikke lav kunnskap og bevissthet rundt korrekt kildebruk bare et problem for Wikipedia-redaktører. Skaar og Hammer foretok i 2014 en undersøkelse blant elever i videregående skole som viste at så mange som 75% av utvalgets testpersoner plagierte en tekst fra nettet til en oppgaveinnlevering. Over 24% av den totale innleverte tekstmengden var plagiat. (Skaar og Hammer 2013) Årsakene til dette utstrakte plagiatet er usikkert, men man kan spekulere i at elevene ikke får god nok opplæring i å finne og analysere kilder, samt det etiske rundt kildebruk, noe som også påpekes av noen av elevene i studien. Dette er logisk å sette i sammenheng med målet om informasjonskompetanse. Elevene hverken ser sitt eget informasjonsbehov, kjenner til gode måter å finne informasjonen på, vet hvordan de evaluerer den eller hvordan den skal tas i bruk.

Selv om dette bare er én enkelt studie peker forskerne på at dette later til å være et generelt problem i skoleverket. Dette er trolig også relevant i Wikipedia-sammenheng, og peker på at lav bevissthet rundt kildebehandling kan være en generell tendens.

For Wikipedias egen del tilkommer det at instruksene i når og hvordan man skal bruke kilder ikke er bindende og også delvis motsier hverandre. Det finnes to sider med forslag til referansebehandling, *Bruk av kilder* og *Bruk av kilder 2*. Den første teksten understreker at artikler

på Bokmåls-Wikipedia «skal om mulig inneholde litteraturhenvisninger», mens den andre teksten erstatter skal med bør. (ref) Den første teksten fortsetter med «tillegg til dette kan artikler inneholde fotnoter (under overskriften «referanser»).» En tilsvarende setning finnes ikke i den andre teksten. (ref) Den første teksten beskriver også mer detaljert når det bør brukes referanser, og hvorfor. Utover dette er de to tekstene relativt like i innhold, men de vektlegger viktigheten av kildebruk og referansebruk noe forskjellig. Dette kan muligens bidra til å forvirre brukere.

Diskusjon

I likhet med Luyt og Tan mener jeg ikke at Wikipedia skal forkastes på grunn av dårlig kildepraksis, selv om dette representerer en vesentlig utfordring knyttet til Wikipedias troverdighet og praktiske anvendelighet.

Det er relativt åpenbart at man trenger å heve nivået knyttet til referanse og kildebehandling knyttet til Bokmåls-Wikipedia. Selv om antallet referanser i det kvalifiserte utvalget er langt bedre enn de tilfeldig utvalgte artiklene indikerte er det lang vei igjen til at Wikipedia blir et godt generelt verktøy i kildekritisk sammenheng.

Informasjonen som finnes i artiklene er naturligvis av varierende art, men sterkere krav og tydeligere bruk av kilder vil gjøre det lettere for brukerne selv å vurdere artiklene. Om dette gjelder Wikipedia generelt eller bare Bokmåls-Wikipedia, og hvorvidt det har vært bedring siste år er vanskelig å si uten videre undersøkelser.

Noen problemstillinger som kunne være interessante å ta med seg videre i fremtiden er for eksempel hvordan Bokmåls-Wikipedia arter seg sammenlignet med andre, spesielt større språk, som engelsk, spansk og tysk, om det har foregått noen form for bevisstgjøring over tid – og at artiklene dermed har blitt bedre, forholdet mellom antall redigeringer av en side og antallet referanser, og bruken av litteraturlister og eksterne lenker som en annen form for kildebruk.

Hvordan forbedre kildebruken?

Det er verdt å se nærmere på noen tiltak som kan iverksettes for å heve standarden på Wikipedia jevnt over. Blant annet vil jeg foreslå å satse videre på opplæring og kursing, samt aktiv rekruttering av redaktører med faglig bakgrunn.

Et annet tiltak kan være å søke samarbeid med forskjellige fagbibliotek eller bibliotekarorganisasjoner. Hensikten med et slikt samarbeid kan for eksempel være at bibliotekarer skal få opplæring i å redigere Wikipedia og deretter sette av øremerket tid til å etterprøve kilder og forbedre eller lete opp aktuelle referanser.

Effekten av slike tiltak er naturligvis ikke lett å bedømme på forhånd.

Litteratur:

Luyt, B. og Tan, D. (2010) Improving Wikipedia's Credibility : References and Citations in a Sample of History Articles I: *Journal of the American Society for Information Science and Technology* s. 715-722

Regjeringen.no (2009) *En kandidat med fullført kvalifikasjon skal ha følgende totale læringsutbytte definert i kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse*

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/uh/utbyttebeskrivelser_kvalifikasjonsrammeverk_endelig_mars09.pdf

Skaar, H. og Hammer, H (2013) *Why students plagiarise from the Internet: the views and practices in three Norwegian upper secondary classrooms*. I: *International journal for Educational Integrity* (9) nr. 2 2013 s.15-34

UDIR (2006) *Læreplan i historie og filosofi : programfag*

Lesedato 2015-01-30 <http://www.udir.no/kl06/HIF1-01/>

http://no.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Bruk_av_kilder Lesedato på begge er 21/4

http://no.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Bruk_av_kilder2